

Museum Plantin-Moretus, een primeur van wereldklasse

Geschiedenis

Museum Plantin – Moretus vindt zijn oorsprong in de vermaarde Plantijnse drukkerij-uitgeverij die in 1555 werd opgericht door de Franse drukker Christoffel Plantijn (Saint-Avertin bij Tours ca. 1520- Antwerpen, 1589). Als de eerste industriële drukker was deze geniale autodidact een mijlpaal in de geschiedenis van de boekdrukkunst na de uitvinder zelf ervan, Johannes Gutenberg. Zijn bijzonder hoogstaande productie met meerdere baanbrekende publicaties op de terreinen van het humanisme en de wetenschappen laat hem erkennen als de internationaal belangrijkste drukker-uitgever van de tweede helft van de 16de eeuw en één van de grote wegbereiders van de westerse beschaving.

Meer dan vierhonderd jaar geleden, op 24 juni 1576, bracht Plantijn als koninklijk aartsdrukker van Filips II zijn internationaal vermaarde uitgeverij, Gulden Passer genoemd, over in het vroegere eigendom van de Spaanse koopman Martin Lopez. Hier aan de Vrijdagmarkt zou zijn Officina Plantiniana (Officina: Latijn voor werkplaats, fabriek, boekdrukkerij; Plantiniana: van Plantin) voor altijd bestendig blijven.

Na het overlijden van Christoffel Plantijn werd de Officina Plantiniana voortgezet door zijn schoonzoon Jan I Moretus (1543-1610). Moretus verlegde in zijn productie het accent steeds meer van de inhoud naar de superieure kwaliteit van vormgeving en boekverluchting. Werkend naar Plantins motto 'Labore et Constantia' ('Door Arbeid en Standvastigheid') hebben zijn nazaten-opvolgers zijn kapitalistische onderneming nagenoeg driehonderd jaar lang voortgezet. De Gulden Passer bleef ook hun woning, die zij verder uitbouwden tot een van de twee meest schitterende patriciërswohnungen in Antwerpen. Rijke huwelijken, handelszaken allerhande en geslaagde geldspeculaties maakten de prachtlievende en kunstminnende Moretussen tot de rijkste ingezetenen van de Zuidelijke Nederlanden. Na hun opname in 1692 in de adel hielden zij alleen nog uit familiepiëteit en zonder verdere modernisering hun Officina Plantiniana in werking en koesterden zij van generatie op generatie de feitelijk tot industrieel erfgoed geworden drukkerij. De laatste eigenaar, Jonkheer Edward Moretus, zette op 20 april 1876 definitief de eindstreep onder driehonderd jaar drukkersactiviteit.

Museum

Om het eeuwenlang verworven familiebezit voor altijd veilig te stellen onder de vorm van Museum Plantin-Moretus, werd de Gulden Passer nagenoeg compleet inclusief gebouwen, grond, werkvertrekken, en complete inboedel met typografisch materiaal, bedrijfsarchief, productiestock, bibliotheek, kunstcollecties en huisraad als een totaal uitzonderlijk geheel na drie jaar onderhandelen verkocht aan de Stad Antwerpen met de steun van de Belgische Staat. Na enkele voor het museumbezoek noodzakelijke aanpassingswerken werd Museum Plantin-Moretus op 19 augustus 1877 publiek opengesteld.

Sindsdien vormt deze unieke combinatie van rijke patriciërs woning en authentiek bedrijf, die met haar uitzonderlijk rijk en op wereldvlak vaak uniek cultuurpatrimonium nergens haar weerga vindt als enige drukkerij-uitgeverij ter wereld uit de renaissance en baroktijd, de exclusieve blikvanger onder de typografische musea in de wereld en het kroonjuweel onder de Antwerpse musea.

Hoogtepunten

De bezoeker wordt bij aankomst bij Museum Plantin-Moretus verwelkomt door een fraaie 18de-eeuwse façade met boven de toegangspoort het beeldhouwwerk met het Plantijns bedrijfslogo. Museum Plantin-Moretus ademt vandaag met zijn prachtige 17de- en 18de-eeuwse stijlkamers (op het gelijkvloers en op de bovenverdieping) rond zijn internationaal vermaarde binnenplaats in Vlaamse-renaïssancestijl nog steeds de sfeer uit van delicate luxe en welstand die de Moretussen hun patriciërswooning wensten mee te geven. De binnenplaats is voorzien van een reeks borstbeelden van de meesters van de Gulden Passer.

Het zijn echter inzonderheid de unieke, uit de 16de en 17de eeuw intact bewaarde authentieke werkvertrekken van de Officina, de gieterij, de letterkamer, de drukkerij, de correcteurskamers, de boekwinkel en het kantoor van de bedrijfsleider, die aan dit geheel zijn specifiek, ongeëvenaard karakter verlenen dat dit museum onderscheidt van alle andere typografische- en boekmusea. Precies daarom bezoeken jaarlijks duizenden geïnteresseerden uit alle windstreken Museum Plantin-Moretus dat daardoor kan beschouwd worden als het meest gewaardeerde onder de typografische musea in de wereld, of het internationale bedevaartsoord van typografen en boekspecialisten.

Internationaal erkend als cultuurpatrimonium van uitzonderlijk belang zijn ook de typografische verzamelingen. Museum Plantin-Moretus is trots op zijn drukpersenpark met de twee oudste drukpersen ter wereld van ca. 1600. Verder is er het oude lettermateriaal en lettergietaalaam, dat nog in unieke volledige sets van de grote 16de-eeuwse Franse letterontwerpers bewaard bleef in imposante hoeveelheden. Met onder meer het oudste nog voorhanden Hebreeuwse lettergietaal vormt het een uitgelezen schat voor de studie van de creatie en de techniek m.b.t. de 16de-eeuwse letter die aan de basis ligt van onze huidige computerletters. In de boekwinkel werd de koper geconfronteerd met de beruchte *Index van Verboden Boeken*. In de kamer van de proeflezers staat de indrukwekkende proeflezerstafel.

Belangrijk zijn ook de prachtig versierde vertrekken van de patriciërswooning van Plantijn en zijn opvolgers. Ze herbergen de zeer rijke kunstverzamelingen die de prachtlievende en kunstminnende rijke Moretussen in de loop der eeuwen hier hebben aangelegd voor de geriefelijkheid en verfraaiing van hun woning. De vertrekken van de patriciërswooning zijn versierd met een rijke collectie familieportretten, waaronder het *Portret van Christoffel Plantijn* (in het grote salon). Negentien schilderijen van Peter Paul Rubens, 16de- en 17de-eeuwse wandtapijten, uiterst zeldzaam Spaans goudleer, porselein, aardewerk en luxe meubilair uit de 16de, 17de en 18de eeuw wisselen hier af met de oude privébibliotheken van Plantijn en zijn opvolgers. In het grote salon vinden we twee 17de-eeuwse kunstkabinetten waarin waardepapieren en waardevolle voorwerpen zoals schelpen, munten en juwelen werden bewaard. Het kleine salon is gedecoreerd met kostbare Brusselse Gobelin-wandtapijten. In het 17de-18de-eeuwse salon staat een zeldzaam dubbelinstrument waarop zowel virginaal als klavecimbel op gespeeld kan worden.

De zeer kostbare bibliotheek werd aangelegd sinds het midden van de 16de eeuw. Met niet minder dan 25.000 oude banden van vóór 1800 betreft deze een der zeldzame in de Nederlanden, die gedurende eeuwen kon bewaard blijven in haar oorspronkelijke lokaliteiten. Met 638 handschriften van de 9de tot de 17de eeuw, 154 incunabelen, waaronder de enige in België bewaarde 36-regelige Gutenbergbijbel (in de Gutenbergzaal) en niet minder dan 90% van de totale productie van de Officina Plantiniana maakt deze bibliotheek Museum Plantin-Moretus tot het studie- en documentatiecentrum bij uitstek voor wie geïnteresseerd is in de

Opdracht: Maak je eigen folder! –
Wetenschappelijke tekst (versie voor leerlingen)

boekgeschiedenis en boekkunst van de 9de tot de 19de eeuw. In de kleine bibliotheek is Plantijns Polyglotbijbel opgenomen. Dit meesterwerk bracht een nieuwe wetenschappelijke editie van de Bijbeltekst in vijf talen. In de manuscriptenzaal wordt de bijzonder fijn geïllustreerde Wenceslasbijbel bewaard. Prachtige miniaturen vindt men ook terug in het handschrift Croniques geschreven door Jean Froissart uit de 15de eeuw. Plantin gaf naast religieuze werken ook zeer belangrijke wetenschappelijke en humanistische publicaties uit. De atlas van zijn vriend Abraham Ortelius, de eerste in de geschiedenis, baanbrekende plantkundige werken, evenals tekstedities van klassieke auteurs, bezorgd door befaamde humanisten met vooraan huisvriend Justus Lipsius, zijn daar voorbeelden van. Opmerkelijk zijn bovendien de eerste kaart van het graafschap Vlaanderen van Mercator en de uiterst zeldzame globes in de aardrijkskundezaal. Ook het eerste Nederlandse woordenboek (genaamd Schat der Neder-duytscher Spraken) werd hier gedrukt. Bijzonder is ook het Plan van Antwerpen in vogelvlucht naar ontwerp van Virgilius Boloniensis. Het is de grootste en meest gedetailleerde plattegrond van de stad Antwerpen uit de bloeiperiode van de 16de eeuw. In de Zaal van de Antwerpse drukkers vindt men de Nieuwe Tijdinghe dat na 1620 uitgroeide tot het eerste periodieke nieuwsblad in de Zuidelijke Nederlanden.

Museum Plantin – Moretus kan ook uitpakken met zeer rijke grafische verzamelingen in het teken van de boekillustratie, goed voor 791 tekeningen, 2846 koperplaten en 13.791 houtblokken. In zijn schoot kon zich ook haar dochterinstelling het Stedelijk Prentenkabinet ontwikkelen die op wereldvlak internationale faam geniet sinds erkenning in 1992 onder de vijftig belangrijkste prentenkabinetten in de wereld op basis van zijn zeer belangrijke collectie grafiek van de grote 16de – en 17de – eeuwse Antwerpse meesters. In de Moretuszaal is er bijvoorbeeld een waterverftekening van een aardappelplant uit ca. 1589 toen deze enkele decennia daarvoor in Europa zijn intrede deed.

Van wereldbelang is daarbij het Plantin-Moretusarchief dat als enige op wereldvlak is overgeleverd van een typografisch bedrijf in continue reeksen van boekhoudkundige documenten van af het midden van de 16de eeuw tot en met het laatste kwart van de 19de eeuw. Dit is een goudmijn van papier over de geschiedenis van het humanisme, de Contrareformatie, de wetenschappen en de boekdrukkunst. Het is dus een waardevolle informatiebron over de Europese cultuur. In de 16de en 17de eeuw speelde de drukkerij-uitgeverij daarin een vooraanstaande rol. In 2002 werd het bedrijfsarchief van Museum Plantin-Moretus opgenomen in de lijst van het Unesco-werelderfgoed.

Slotwoord

Als uniek industrieel erfgoed en echte schatkamer met een ongeëvenaard cultuur- en kunstpatrimonium is het Museum Plantin-Moretus vandaag de dag beschermd voor de toekomst. Het museum zelf heeft een geschiedenis van intussen meer dan 125 jaar. Op 15 juli 2005 werd het Museum Plantin-Moretus/Prentenkabinet ingeschreven op de exclusieve lijst van het Unesco-werelderfgoed. Het is het enige museum op de prestigieuze Unescolijst van het Werelderfgoed. Met deze erkenning neemt het Museum Plantin-Moretus dezelfde rang in als de Piramiden in Egypte, het Paleis van Versailles, de Akropolis te Athene, het Forum Romanum te Rome en andere culturele sites op de Unesco-lijst van het werelderfgoed.

Dr. Francine de Nave - Hoofdconservator Museum Plantin-Moretus/Stedelijk Prentenkabinet

Bron: Francine De Nave, Bezoekersgids Museum Plantin-Moretus. Boekdrukken en uitgeven vóór 1800. Antwerpen 2002. Inleiding: p. 3-7. (Aangepaste versie-Saskia de Kerf)